

Н. А. Бак

**ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: БЮДЖЕТНІ ПРАВА,
ОБОВ'ЯЗКИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ**

У статті досліджено актуальні питання процесу децентралізації влади в Україні в контексті бюджетних прав, обов'язків і відповідальності, які покладаються на органи влади різних рівнів, насамперед місцевого самоврядування. Узагальнено теоретичні підходи до трактування термінів "фіскальна" та "бюджетна децентралізація". За змістом заходи, які вживаються в бюджетній сфері, охарактеризовані як реформа міжбюджетних відносин. Доведено, що з погляду зарубіжного досвіду фіскальної децентралізації такої реформи недостатньо. Через зосередження уваги на бюджетній складовій не порушується питання якісних змін у механізмі функціонування всіх інститутів місцевих фінансів. Серед особливостей бюджетної децентралізації виокремлено відсутність конкретизації та персоналізації фінансової відповідальності за управління бюджетними ресурсами, недостатній взаємозв'язок прав і обов'язків органів місцевого самоврядування щодо формування та використання відповідних бюджетів, дисбаланс на користь їхніх обов'язків, формальне дотримання принципу субсидіарності без акцентування на кількості та якості фінансованих за рахунок місцевих бюджетів суспільних послуг, абсолютизацію принципу єдності бюджетної системи. Обґрунтовано потребу в відмові від поділу видатків державного бюджету на захищені та незахищені. Наголошено на необхідності узгодити стратегію й тактику заходів фіскальної децентралізації, а також усунути суперечності між різними законодавчими й нормативними актами, які регламентують систему фінансових відносин органів влади різних рівнів. За умови чіткого розподілу бюджетних прав і обов'язків запропоновано запровадити поділ місцевих бюджетів на власний і делегований фонди. Це дасть змогу конкретизувати межі відповідальності органів влади різних рівнів за надання суспільних послуг жителям відповідних територій.

Ключові слова: фіскальна децентралізація, бюджетні права, бюджетні обов'язки, відповідальність, принцип субсидіарності, місцеві бюджети, захищені видатки.

Рис. 2. Табл. 2. Літ. 31.

Н. А. Бак

**ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ В УКРАИНЕ: БЮДЖЕТНЫЕ ПРАВА,
ОБЯЗАННОСТИ И ОТВЕТСТВЕННОСТЬ**

В статье исследованы актуальные вопросы процесса децентрализации власти в Украине в контексте бюджетных прав, обязанностей и ответственности, возлагаемых на органы власти разных уровней, прежде всего местного самоуправления. Обобщены теоретические подходы к трактовке терминов "фискальная" и "бюджетная децентрализация". По содержанию меры, принимаемые в бюджетной сфере, охарактеризованы как реформа межбюджетных отношений. Доказано, что с позиции зарубежного опыта фискальной децентрализации такая реформа недостаточна. В связи с концентрацией внимания на бюджетной составляющей не поднимается вопрос качественных изменений в механизме функционирования всех институтов местных финансов. Среди особенностей бюджетной децентрализации выделены отсутствие конкретизации и персонализации финансовой ответственности за управление бюджетными ресурсами, недостаточная взаимосвязь прав и обязанностей органов местного самоуправления по формированию и использованию соответствующих бюджетов, дисбаланс в пользу их обязанностей, формальное соблюдение принципа субсидиарности без акцентирования на количестве и качестве финансируемых за счет местных бюджетов общественных услуг, абсолютизация принципа единства бюджетной системы. Обоснована потреб-

© Бак Н. А., 2016

ность в отказе от разделения расходов государственного бюджета на защищенные и незащищенные. Сделан акцент на необходимости согласовать стратегию и тактику мер фискальной децентрализации, а также устранить противоречия между разными законодательными и нормативными актами, регламентирующими систему финансовых отношений органов власти разных уровней. При условии четкого распределения бюджетных прав и обязанностей предложено ввести разделение местных бюджетов на собственный и делегированный фонды. Это позволит конкретизировать границы ответственности органов власти разных уровней за предоставление общественных услуг жителям соответствующих территорий.

Ключевые слова: фискальная децентрализация, бюджетные права, бюджетные обязанности, ответственность, принцип субсидиарности, местные бюджеты, защищенные расходы.

Nataliya Bak

DECENTRALIZATION IN UKRAINE: BUDGETARY RIGHTS, COMMITMENTS AND RESPONSIBILITIES

The article investigates the current issues of decentralization in Ukraine in the context of budgetary rights, commitments and responsibility of different levels of authority, especially local governments. Theoretical approaches to fiscal and budgetary decentralization are synthesized. According to their content, the measures taken in the budgetary field are characterized as a reform of inter-budgetary relations. Foreign countries practices in implementing fiscal decentralization prove that this reform is not sufficient. The accent put on budgetary decentralization leaves unattended qualitative changes in the mechanism of functioning local financial institutes. The essential feature of budgetary decentralization is the lack of concrete definition and personalization of responsibility for the management of budgetary resources, insufficient correlation between rights and responsibilities of local authorities in the process of formation and usage of local budgets, imbalance to the advantage of their responsibilities, formal application of the subsidiarity principle without emphasis on the quantity and quality of public services which are financed from the local budgets, absolutization of the principle of unity within the budgetary system. The author justifies the need to reject the distribution of budgetary expenditures on defended and non-defended. The paper emphasizes the necessity to coordinate the strategy with the tactics of fiscal decentralization, to eliminate discrepancy between legal and normative acts, which regulate financial relations of governments of different levels. It is suggested to introduce the division of local budget into local and delegated funds provided that there is a strict distribution of budgetary rights and responsibilities. This would allow for concretization of the level of financial responsibility of local governments for providing public services to the population.

Keywords: fiscal decentralization, budgetary rights, budgetary commitments, responsibility, principle of subsidiarity, local budgets, defended expenditures.

JEL classification: H61, H70, H72, H77.

Українське суспільство потребує нагального реформування, особливо в економічній сфері. У переліку актуальних завдань розвитку національної економіки чільне місце вже третій десяток років посідає проблематика функціонування бюджетної системи, вирішення якої з об'єктивних причин не може перебувати суто в економічній площині. Ймовірно, саме політичні чинники насамперед перешкоджають прогресу в бюджетних, у т. ч. міжбюджетних, питаннях. Водночас це пояснює надвисоку увагу теоретиків та практиків (і не лише фінансистів) до перспектив розвитку системи бюджетних відносин в Україні, зокрема в контексті задекларованих органами державної влади різних стратегій і концепцій розвитку [1—3]. Вказані документи, крім іншого,

об'єднує розуміння невідкладності децентралізації бюджетних повноважень і окреслення загальної схеми руху в бажаному напрямі.

Деталізацію змін, яких повинен зазнати механізм функціонування бюджетної системи в Україні, власне бачення стратегії й тактики бюджетної децентралізації останнім часом запропонували І. С. Волохова, О. Германова, О. В. Зварич, Т. А. Коляда, І. О. Луніна, Б. С. Малиняк, М. В. Мних, А. А. Тарангул [4—10] та інші науковці. До того ж вказана проблематика не одне десятиліття залишається актуальною в зарубіжній фінансовій науці [11—15].

Проте, на нашу думку, окремі аспекти цієї багатогранної проблеми й надалі становлять великий науково-практичний інтерес, насамперед ті з них, що зумовлені внесеними у 2015 р. змінами і доповненнями до вітчизняного законодавства, яке регламентує бюджетні відносини. Тому метою статті є розкриття змісту фіскальної децентралізації в контексті бюджетної складової, виявлення особливостей механізму її проведення в Україні та обґрунтування позицій щодо заходів, спрямованих на посилення його дієвості.

В Україні широко вживається поняття бюджетної децентралізації, яке, на перший погляд, досить зрозуміле. Цим, певно, і пояснюється недостатність його ґрунтовного тлумачення у вітчизняних публікаціях. Базовим терміном у цій дефініції є децентралізація, одне з основних визначень якої формулюється таким чином: децентралізація пов'язана з реструктуризацією або реорганізацією влади, внаслідок чого налагоджується система співвідповідальності між інститутами управління на центральному, регіональному та місцевому рівнях відповідно до принципу субсидіарності, таким чином підвищуючи загальну якість і ефективність системи управління, одночасно сприяючи посиленню влади та можливостей субнаціональних рівнів [16, с. 5].

Традиційно виокремлюють політичну, адміністративну, фіскальну та економічну (ринкову) децентралізацію [17]. У цьому переліку немає бюджетної децентралізації, хоча за змістом її, як правило, ототожнюють із фіскальною. Понад те, загальновідомі інтернет-пошуковики на запит англійською мовою дають посилання саме на фіскальний варіант бюджетної децентралізації. Це частково пояснює, чому у вітчизняній практиці термін “фіскальний” фактично став синонімом поняття “бюджетний”.

Одночасно зі згаданими застосовується дефініція “бюджетно-податкова децентралізація” [18]. Беручи до уваги те, що податок — це інструмент формування фінансових ресурсів держави, а податкова політика — один із напрямів її бюджетної політики, на наш погляд, використання ознаки “податкова” у наведеному формулюванні є зайвим. Натомість податкову децентралізацію доцільно розглядати як елемент бюджетної.

Не вдаючись у лінгвістичні деталі, зауважимо, що англійською мовою “фіскальний” означає “податковий” або “фінансовий”. Обидва варіанти перекладу мають місце у вітчизняній теорії та практиці. Поширеним є застосування прикметника “фіскальний” в аспекті податкової політики, податкового

механізму, податкового навантаження тощо. Однак таке тлумачення суттєво вужче за його фінансовий варіант. Наприклад, зміст податкової політики зазвичай розкривається у вузькому (діяльність держави тільки у сфері оподаткування) та широкому (формування державних доходів за рахунок постійних і тимчасових джерел) значеннях [19, с. 49]. Водночас навіть широке трактування податкової політики залишається однобічним порівняно зі змістом фіскальної політики, який традиційно наводиться у вітчизняних словниках: це зміни, які вносить уряд до розмірів та умов оподаткування, а також обсягів і порядку державних витрат із метою стабілізації економіки [20, с. 1538]. Тому доцільно вказати на співвідношення між фіскальною й фінансовою політиками держави.

Фінансову політику можна розглядати як цілеспрямовану діяльність держави у сфері формування, розподілу та використання фінансових ресурсів задля досягнення поставленої мети. Головне її завдання — забезпечення реалізації тієї чи іншої державної програми необхідними фінансовими ресурсами [21, с. 80—81]. З огляду на такі визначення, схвалювані більшістю вітчизняних науковців, фіскальна політика, на наш погляд, порівнянна з фінансовою політикою держави в цілому, а не лише з окремими її напрямками, у т. ч. бюджетною політикою.

З викладеного випливає, що повне ототоження термінів “фіскальний” і “бюджетний” не має об’єктивних підстав. Воно базується на традиційному розумінні фіску як державної (імператорської у Стародавньому Римі) скарбниці, тому “фіскальний” формально сприймається як “бюджетний”.

На перший погляд може видатися, що аналіз змісту терміна “фіскальний” має тільки теоретичний аспект, жодним чином не впливаючи на його практичне застосування. Проте загальновідомо, а вітчизняна практика реалізації економічної політики держави неодноразово доводила, що неточне, невдале, некоректне використання термінів може спричинити як мінімум недосягнення поставлених цілей, а як максимум — одержання малопередбачуваних (особливо в затверджених або прийнятих органами державної влади документах) негативних результатів.

Беручи до уваги зазначене, а також підходи, котрі переважають у зарубіжній теорії фінансів, термін “фіскальна” децентралізація слід розуміти як її фінансовий аналог. Із цього погляду відповідні заходи доцільно концентрувати не тільки на бюджетній, у т. ч. податковій, складовій, а й у цілому на системі місцевих фінансів. Остання, нагадаємо, передбачає функціонування різноманітних інститутів. Крім місцевих бюджетів, до них належать місцеві податки та збори, цільові фонди органів місцевого самоврядування, комунальний кредит, місцеві позики [21, с. 255].

У зв’язку з цим варто звернути увагу й на те, що фіскальна децентралізація може не лише передбачати перерозподіл влади в межах системи державного

управління, а й стосуватися приватних структур, суб'єктів господарювання. Тому зарубіжна практика передбачає такі форми фіскальної децентралізації:

- 1) самофінансування або одержання плати за надані користувачам послуги;
- 2) співфінансування або співвиробництво, відповідно до якого користувачі беруть участь у наданні послуг і розвитку інфраструктури за рахунок грошових або трудових внесків;
- 3) зростання місцевих надходжень через податки на власність чи на продаж або непрямі платежі;
- 4) міжбюджетні трансферти, якими частина загальних податкових надходжень центрального уряду передається місцевій владі із загальною або чітко визначеною метою використання;
- 5) санкціонування місцевих запозичень і мобілізація інших ресурсів, які належатимуть національному або місцевим урядам, шляхом надання гарантій за позиками [17].

Домінування за рівнем розвитку інституту місцевих бюджетів у системі місцевих фінансів в Україні логічно пояснює, чому щодо перекладу й тлумачення терміна “фіскальна децентралізація” акценти були зміщені на її бюджетну компоненту.

З одного боку, такий підхід є надто вузьким, оскільки обмежує мету, завдання, механізм реалізації фіскальної децентралізації рамками бюджетної системи та бюджетної політики держави.

Проте, з другого боку, фахівці Світового банку зазначали, що децентралізація може відбуватися в різних формах і комбінаціях у межах окремих країн і навіть певних секторів. Це й підтверджує вітчизняна практика фіскальної децентралізації, яка сьогодні набула тільки бюджетного чи, точніше, міжбюджетного варіанта. Адаже подальша оцінка заходів, котрі в бюджетній сфері відбувалися в 2014—2015 рр. та заплановані надалі, дає змогу зробити такий висновок. Заходи, про які науковці писали впродовж понад двадцяти років як про реформу міжбюджетних відносин, сьогодні назвали бюджетною децентралізацією.

Професор Університету Джорджа Вашингтона Дж. Е. Кі запропонував лаконічне визначення фіскальної децентралізації як передачі центральним урядом місцевим органам влади специфічних функцій, разом із тим зберігаючи адміністративне домінування, та фіскальних надходжень із метою забезпечення виконання цих функцій [11, с. 3]. Тому позитивною ознакою слід уважати започатковану в Україні адміністративну реформу, спрямовану на добровільне об'єднання територіальних громад. Здійснювані в її контексті заходи дають змогу говорити про створення підґрунтя для досягнення цілей децентралізації в Україні. У контексті правового забезпечення такого процесу заслуговують на схвалення численні зміни та доповнення, внесені протягом 2015 р. до Бюджетного кодексу України та інших нормативно-правових документів із метою приведення бюджетного процесу у відповідність

із реаліями адміністративної децентралізації. Об'єктивна потреба в них зумовлена спрямованістю останньої на перерозподіл влади, відповідальності та фінансових ресурсів між рівнями державного управління для надання публічних послуг [17].

Акцент на перерозподілі компетенції щодо надання публічних послуг у вітчизняних умовах отримав назву “децентралізація видаткових повноважень” [5]. Насамперед їй, як складовій фіскальної децентралізації, присвячені численні публікації вітчизняних науковців [4; 7; 22—24].

Проте в наведеному формулюванні спрямованості адміністративної децентралізації привертають увагу перші два об'єкти перерозподілу: влада та відповідальність. Тлумачення влади як права керувати державою (політичне панування) [20, с. 193] дає змогу зрозуміти, чому під час декларування змін у міжбюджетних відносинах в Україні наголос зроблено саме на набутті додаткових прав і повноважень органами місцевого самоврядування. Водночас ці заходи нерідко характеризують як націлені на розширення самостійності органів влади нижчих рівнів. При цьому недостатнім є акцентування на необхідності досягти та надалі підтримувати баланс між органічними компонентами самостійності (зокрема фінансової) конкретних суб'єктів: їхніми правами, обов'язками й відповідальністю.

На наш погляд, центральним поняттям фіскальної децентралізації є відповідальність. Саме вона повинна визначати конкретні напрями та заходи впроваджуваних реформ, у т. ч. у бюджетній сфері. На жаль, сьогодні в Україні склалася ситуація, коли межі та міра відповідальності органів державної влади стали нечіткими, надто вузькими, часом навіть такими, що двозначно тлумачаться залежно від обставин їх застосування. Досить яскраво це проявляється в податкових відносинах, коли жодним чином не реалізується персональна відповідальність працівників органів державної влади за неналежне адміністрування податків і зборів, а держава уникає матеріальної відповідальності за завдану платникам податків шкоду (фінансові втрати, упущена вигода тощо). Аналогічна ситуація спостерігається і щодо відповідальності за грошові потоки в протилежному напрямі, зумовленому потребами бюджетного фінансування.

У цьому контексті доцільно звернути увагу на не менш очевидний, але недостатньо оцінений науковою спільнотою та громадськістю загалом факт — унормований законодавством поділ видатків бюджету на захищені та незахищені (ст. 55 Бюджетного кодексу України). З одного боку, мотив внесення цієї статті до базового бюджетного закону зрозумілий та обґрунтований численними дослідженнями й висновками щодо необхідності забезпечення певного рівня соціального захисту, відповідних гарантій населенню. Доповнення до неї базувалися на необхідності посилення обороноздатності держави, поліпшення її іміджу як позичальника тощо. З другого боку, з погляду повноти відповідальності органів державної влади перед суспільством такі норми стали

підґрунтям для звуження її рамок, формування сприйняття групи незахищених видатків як не обов'язкових до виконання. У нормативних документах Кабінету Міністрів України та Міністерства фінансів України, котрі регламентують окремі складові механізму бюджетного фінансування, проведення незахищених видатків передбачено за залишковим принципом (див., наприклад, [25]). Як наслідок, результативність виконання запланованих показників видаткової частини державного бюджету за ознакою захищеності видатків суттєво різниться (табл. 1).

Таблиця 1. Рівень виконання планових показників з фінансування захищених і незахищених видатків (за економічною класифікацією), а також доходів державного бюджету України в 2007—2015 роках, %

Вид бюджету	2007	2012	2013	2014	2015
<i>Захищені видатки</i>					
Державний бюджет України	96,2	98,2	98,1	96,3	98,9
Місцеві бюджети	97,1	98,6	97,9	90,0	97,1
Зведений бюджет	96,9	98,4	98,5	93,4	98,1
<i>Незахищені видатки</i>					
Державний бюджет України	89,6	80,2	79,7	83,3	87,1
Місцеві бюджети	93,4	83,3	65,1	71,7	85,9
Зведений бюджет	90,8	81,4	74,9	78,9	87,0
<i>Доходи</i>					
Державний бюджет України	98,6	90,3	94,2	94,6	100,5
Місцеві бюджети	101,6	99,8	94,3	91,6	103,4
Зведений бюджет	101,1	93,0	94,1	92,9	102,4

Джерело: розраховано за: Виконання Державного бюджету України / Держ. казнач. служба України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>.

Попри рівень виконання дохідної частини бюджетів (котрий у минулих роках був як вищим, так і нижчим за 100 %), захищені видатки — відповідно до нормативних положень — фінансувалися краще, ніж незахищені. Найгіршим їхній показник був за місцевими бюджетами у 2014 р. — 90 %, але в середньому стабільно перевищував позначку в 96 % за всіма видами бюджетів. Об'єктивні пояснення щодо такого, на перший погляд, недофінансування, пов'язані насамперед зі зміною контингентів одержувачів суспільних послуг за рахунок бюджетних ресурсів. Аналогічний чинник спрацьовував і за незахищеними статтями видатків, однак рівень їх фактичного виконання був істотно нижчим: за державним бюджетом України — від 79,7 % у 2013 р. до 89,6 % у 2007 р., за місцевими бюджетами — від 65,1 до 93,4 % відповідно. При цьому стан фінансування незахищених видатків бюджетів у 2012—2015 рр. порівняно з 2007 р. погіршився, чого не спостерігалось за їх захищеною групою. Основною причиною такої ситуації була відсутність коштів на єдиному

казначейському рахунку. Як результат, перед надавачами послуг утворювалася значна кредиторська заборгованість бюджету, що, безумовно, негативно впливало на їхній фінансовий стан: у суб'єктів господарювання вимивалися обігові кошти, виникали заборгованості з виконання фінансових зобов'язань, у т. ч. перед державою, тощо.

Отже, є підстави вважати, що незалежно від стану виконання державного бюджету за доходами дія положень ст. 55 Бюджетного кодексу України спричиняє недофінансування широкого кола саме незахищених суспільних потреб без належної оцінки та конкретизації персональної відповідальності за такий результат (а саме: за помилки та прорахунки, допущені як на етапі бюджетного планування, так і в ході оперативного управління бюджетними ресурсами).

Тому сьогодні, коли в Україні задекларований та здійснюється перерозподіл бюджетних повноважень, на нашу думку, важливим є розуміння цілеспрямованості таких заходів: чи по вертикалі державного управління передається відповідальність за забезпечення функціонування конкретних ділянок, галузей, сфер суспільного життя з усіма її невід'ємними атрибутами (насамперед правами формування власних фінансових ресурсів та їх використання на вказані цілі), чи в спрощеному варіанті реалізується принцип субсидіарності (джерело бюджетного фінансування максимально наближається до споживача суспільних послуг), тобто відбувається вибір між змістом і формою.

В останньому випадку на практиці мінімізується значення, наприклад, структури доходів місцевих бюджетів, частки в їх складі міжбюджетних трансфертів, місцевих податків і зборів, зрештою всього того, чому приділяється така велика увага при дослідженні стану бюджетної системи України або оцінюванні рівня фінансової автономії органів місцевого самоврядування. Адже головними завданнями залишаються: 1) спрямування бюджетних потоків відповідно до затверджених планів; 2) використання бюджетних ресурсів без особливої потреби в оцінці раціональності, ефективності, якості таких заходів; 3) звітування про виконання запланованих показників. У більшості випадків споживач послуг, котрі надають бюджетні установи на відповідній території, не переймається питанням про конкретне джерело їх фінансування, проте за обсягом та якістю послуг оцінює ефективність діяльності саме місцевих органів влади. У зв'язку з цим, навіть за відсутності юридичної відповідальності органу місцевого самоврядування за фінансування тих чи інших об'єктів і відповідних бюджетних прав, де-факто вона має місце у формі зобов'язань перед територіальною громадою, виборцями.

За такого підходу, вважаємо, абсолютизується роль принципу єдності бюджетної системи України та за формального його дотримання нівелюється дія принципу самостійності. Тому з метою посилення цілеспрямованості та підвищення якості витрачання надзвичайно обмежених із погляду потреб розвитку суспільства бюджетних ресурсів слід у ході фіскальної децентралізації розставити акценти з урахуванням можливості досягнення якомога повнішої

відповідальності за використану владу (реалізовані права та обов'язки), зрештою, за конкретні рішення, прийняті певним органом влади.

Нагадаємо, чинне законодавство України містить багато визначень сфер і обсягів відповідальності органів влади різних рівнів. Проте вони нерідко суперечать одне одному. Як приклад розглянемо нормативні положення щодо забезпечення надання послуг із загальної середньої освіти (табл. 2).

З одного боку, згідно із законодавством [26; 27], забезпечення та фінансування здобуття загальної середньої освіти належить до власних повноважень органів місцевого самоврядування, проте, з другого, саме держава гарантує доступність і безоплатність освіти [28], надаючи з цією метою освітню субвенцію місцевим бюджетам. Головний тягар відповідальності за її використання покладено на Міністерство освіти і науки України [29].

На наш погляд, законодавче підґрунтя розвитку фіскальної децентралізації в Україні відповідно до європейських цінностей і стандартів міститься в Законі України “Про місцеве самоврядування в Україні” [27]. Натомість Бюджетний кодекс України [26] в чинній редакції разом з іншими нормативно-правовими документами, особливо прийнятими впродовж останнього часу, формує базу для фактичної централізації бюджетних повноважень. Такий стан справ не можна характеризувати однозначно негативно, зважаючи

Таблиця 2. Положення окремих законодавчо-нормативних актів щодо відповідальності за функціонування загальної середньої освіти в Україні

Законодавчо-нормативний акт	Стаття	Витяг з положення статті
Конституція України [27]	53	Держава забезпечує доступність і безоплатність повної загальної середньої ... освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток повної загальної середньої ... освіти...
Бюджетний кодекс України [28]	89	До видатків, що здійснюються з бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, належать видатки на: 2) освіту; б) загальну середню освіту...
Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” [29]	32	До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать: а) власні (самоврядні) повноваження; 1) управління закладами освіти, ...які належать територіальним громадам або передані їм, ...організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення; 2) забезпечення здобуття повної загальної середньої ... освіти у державних і комунальних загальноосвітніх ... навчальних закладах...
Порядок та умови надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам [30]	—	2. Головним розпорядником субвенції є Міністерство освіти та науки України. Розпорядниками субвенції за місцевими бюджетами є структурні підрозділи з питань освіти і науки, які визначаються рішенням відповідної місцевої ради про такий бюджет, згідно із законодавством. 3. Субвенція спрямовується на оплату поточних видатків таких типів навчальних закладів: 1) загальноосвітні навчальні заклади усіх ступенів...

Джерело: складено автором.

на об'єктивні обставини (насамперед, антитерористична операція на Сході України, стагнація розвитку національної економіки). Проте перенесення на рівень органів місцевого самоврядування відповідальності за фінансування, наприклад, професійно-технічної освіти, ремонту та утримання автодоріг тощо без належного фінансового забезпечення не сприяє стабільному розвитку бюджетної системи країни. Тому стратегічно важливим повинен стати вибір на користь домінування або засадничих положень законодавства про розвиток місцевого самоврядування в Україні [27; 29], або еволюція бюджетної системи країни в рамках бюджетного унітаризму, коли абсолютна відповідальність за поступ суспільства покладена на центральні органи влади. Повноцінна реалізація заходів із фіскальної децентралізації можлива за обох варіантів розвитку подій, проте за різними сценаріями (деволюції, делегування чи деконцентрації) й із застосуванням відмінних механізмів та інструментарію. Відсутність такого вибору вважаємо причиною контроверсійного розподілу відповідальності з фінансових питань між органами влади різних рівнів, що, на думку І. Луніної та Д. Серебрянської, дискредитує саму ідею бюджетної децентралізації [23].

Так, в умовах дії Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” [29] відповідальність органів місцевого самоврядування окреслюється власною та делегованою компетенцією, або повноваженнями. За відсутності законодавчого визначення терміна “власні повноваження” (на відміну від їх делегованого виду) розділ II згаданого Закону містить склад обох груп цих повноважень у різних галузях і сферах суспільного життя. Безумовно, підґрунтям виникнення відповідальності будь-якого суб'єкта за виконання бюджетних завдань повинні бути його фінансово-матеріальні можливості. Ця загальновідома теза має також належне законодавчо-нормативне формулювання [27; 30]. Відповідні їй положення донедавна містив і Бюджетний кодекс України [26], передбачаючи поділ видатків і доходів місцевих бюджетів за ознакою їх урахування при обчисленні розмірів нецільових міжбюджетних трансфертів. Хоча впродовж майже півтора десяти років застосування положення про такі кошики доходів і витрат звелось тільки до їх формального розрахунку й реального балансу між групами видатків місцевих бюджетів та їх фінансовим забезпеченням сформовано не було, проте дотримувався певний статус-кво ідеї про взаємозалежність прав (бажань) і обов'язків (можливостей) органів місцевого самоврядування у сфері бюджетних повноважень.

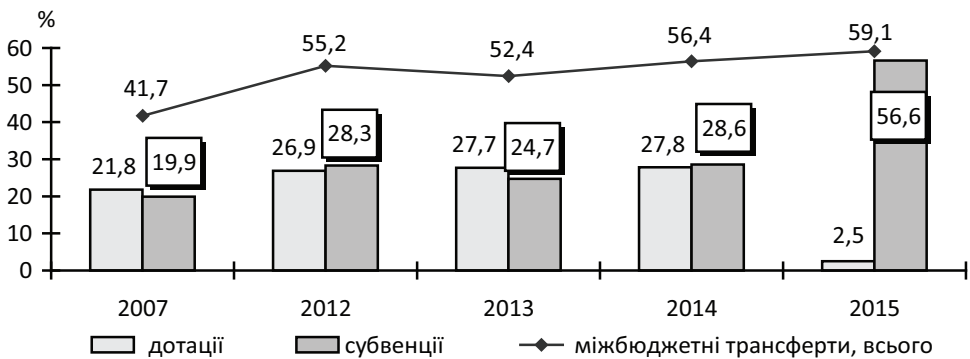
Результативність заходів із фіскальної децентралізації пов'язана не лише з повноваженнями органів місцевого самоврядування щодо витрачання фінансових ресурсів, а й (очевидно, насамперед) з правами щодо їх акумулювання. Йдеться не тільки про можливості повноцінного застосування методу місцевого оподаткування та функціонування всієї системи власних доходів місцевих бюджетів. Істотною проблемою залишається регулярне (як правило, щороку, при прийнятті закону про Державний бюджет України) втручання

центрального рівня влади у сферу податкової компетенції органів місцевого самоврядування: зміна баз оподаткування, ставок, порядку розрахунку платежів, скасування чи надання додаткових пільг платникам податків.

Відмова від використання понять “власні доходи” і “власні видатки” в процесі регулювання міжбюджетних відносин відображає зменшення рівня фінансової самостійності органів влади нижчого рівня. Натомість суттєво зростає обсяг відповідальності загальнодержавних органів влади, що втілюється в значному розширенні переліку видів фінансової допомоги, котра надається з державного бюджету України місцевим бюджетам. Водночас, як показує вітчизняна практика, центральні органи влади не готові як у кадровому, так і в психологічному аспектах нести відповідальність за функціонування освітніх чи медичних закладів, наприклад, у віддаленому селі.

Застосовувані сьогодні цільові трансферти (освітня, медична та інші субвенції), з одного боку, стали порівняно надійним інструментом фінансування відповідних установ із місцевих бюджетів. Проте, з другого боку, вони призводять до безвідповідального ставлення місцевих органів влади до забезпечення населення суспільними благами та послугами [23], перетворюючи ці органи, за визначенням В. І. Кравченка, на агентів загальнодержавної влади на місцях [31, с. 19] (у вітчизняних реаліях — на виконавців зобов'язань, які взяла на себе держава перед своїми громадянами, без необхідних прав щодо їх реалізації). Такий висновок підтверджують результати аналізу частки міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів за останні роки (рис. 1).

Насамперед привертає увагу стрімке зменшення в 2015 р. частки дотацій у доходах місцевих бюджетів. Без сумніву, це результат зміни ідеології щодо їх застосування, яка відобразилася не лише в назві трансфертів (дотація

Джерело: розраховано за: Виконання Державного бюджету України / Держ. казнач. служба України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>.

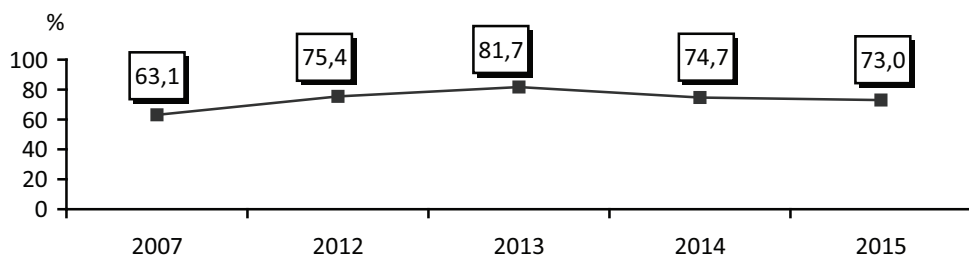
Рис. 1. Частка міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів України в 2007—2015 рр., %

вирівнювання замінена базовою дотацією, а кошти, що передаються з місцевих бюджетів, — реверсною дотацією), а й у докорінній трансформації механізму їх обрахунку, котрий не передбачає жодного зв'язку розміру нецільового міжбюджетного трансферту з обсягом чи складом видатків місцевих бюджетів, тобто з реальними або розрахунковими потребами території в бюджетних ресурсах. З механізму надання дотацій фактично вилучено чинник урахування ступеня відповідальності органів місцевого самоврядування за бюджетне забезпечення надання суспільних послуг, тобто за виконання ними окремих бюджетних повноважень.

За даними рис. 1, очевидним є й невинне зростання — майже в півтора раза (з 41,7 % у 2007 р. до 59,1 % у 2015 р.) — частки всіх міжбюджетних трансфертів, насамперед за рахунок субвенцій (цільових трансфертів, порядок використання яких визначає орган, що прийняв рішення про їх надання [26]). Іншими словами, органи місцевого самоврядування поступово перетворюються на посередника між центральним рівнем влади та споживачами суспільних послуг, а місцеві бюджети, дедалі більшою мірою, — на відокремлену складову державного бюджету України.

Вага такого твердження посилюється тим, що на фінансування захищених видатків, котрі центральні органи влади жорстко регламентують стосовно процедурних питань, останніми роками спрямовуються, як правило, три з кожних чотирьох гривень доходів місцевих бюджетів, а динаміка їхньої частки з 2007 р. має тенденцію до зростання (рис. 2).

Розв'язати ситуацію допомогло би запровадження поділу місцевих бюджетів як за доходами, так і за видатками, на дві складові: власну та делеговану (за аналогією із загальним і спеціальним фондами). Звичайно, ця ідея не є новою. Її прихильники аргументують свою позицію необхідністю досягнення реального балансу між обсягом фінансових зобов'язань і можливостями їх виконання в розрізі власних і делегованих повноважень органів місцевого

Джерело: розраховано: Виконання Державного бюджету України / Держ. казнач. служба України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>.

Рис. 2. Частка захищених видатків у місцевих бюджетах України в 2007—2015 рр.

самоврядування. Проте в сучасних умовах реалізації такого заходу повинні передувати чітка визначеність і конкретизація названих груп бюджетних повноважень, інакше на практиці відбуватиметься лише формальний розрахунок бюджетних показників доходів і видатків, за аналогією зі скасованими раніше кошиками.

Підсумовуючи викладене, доходимо таких висновків:

1. Конкретизація цілей і завдань заходів, які реалізують органи державної влади, потребує чіткої та коректної назви-узагальнення з метою досягнення запланованих результатів (іншими словами, уникнення в майбутньому відхилення тактичної лінії поведінки від стратегічного орієнтира через підміну одних понять іншими). В Україні, на жаль, поширеною практикою реалізації фінансової політики стала орієнтація на досягнення суто тактичних цілей або навіть заміна останніх самими інструментами й методами їх досягнення. Так, перерозподіл владних повноважень по вертикалі державного управління з метою повноцінної імплементації принципу субсидіарності сьогодні зведено до перерозподілу видатків і доходів бюджетів різних рівнів без перегляду, чіткої систематизації, оцінки змісту, необхідності та можливості надання громадянам певних видів суспільних послуг. Проте саме поліпшення кількісних та якісних параметрів їх надання жителям окремих територій і країни загалом повинно стати стратегічним результатом фіскальної децентралізації. Тому змістовна оцінка заходів органів державної влади в бюджетній сфері дає змогу характеризувати їх як реформування міжбюджетних відносин, а не бюджетну чи фіскальну децентралізацію.

2. Привнесення у вітчизняну практику зарубіжного досвіду фіскальної децентралізації повинно передбачати вжиття заходів щодо функціонування всіх інститутів місцевих фінансів. Концентрація уваги тільки на бюджетній складовій децентралізації зумовлює міжбюджетний перерозподіл доходів і видатків. Не враховується необхідність якісних змін у сфері місцевого оподаткування й місцевих запозичень, а також формування й використання інших, небюджетних, фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування.

3. Успішність заходів із фіскальної децентралізації безпосередньо залежить від повноцінного взяття всіма органами державної влади відповідальності за рішення, прийняті щодо бюджетних ресурсів. При цьому вона має бути органічно взаємопов'язана з правами, яких набувають суб'єкти державного управління, зокрема щодо формування власних фінансових ресурсів. Відсутність конкретизації та персоналізації відповідальності у сфері державного управління бюджетними ресурсами, а також нівелювання дії принципу самостійності бюджетної системи, фактична централізація бюджетних повноважень, домінування функції посередництва в масиві зобов'язань територіальних органів влади ставлять під сумнів подальший розвиток усєї системи бюджетних відносин у напрямі досягнення фінансової самостійності інституту місцевого самоврядування в цілому.

4. У контексті фіскальної децентралізації органи місцевого самоврядування повинні мати однакові права та обов'язки в самостійному ухваленні рішень щодо використання бюджетних ресурсів. Тому перерозподіл і наступне посилення відповідальності за вжиті в бюджетній сфері заходи зумовлюють необхідність відмови від поділу видатків Державного бюджету України та місцевих бюджетів на захищені й незахищені.

5. Незважаючи на задеклароване владою прагнення до бюджетної децентралізації та розвитку місцевого самоврядування, сьогодні в Україні “в триаді права — обов'язки — відповідальність” спостерігається дисбаланс на користь обов'язків нижчого рівня державного управління. Вважаємо це наслідком відсутності чіткого стратегічного бачення перспектив розвитку системи відносин: загальнодержавні органи влади — органи місцевого самоврядування, у т. ч. у межах їхньої бюджетної складової; натомість наявні сутнісні суперечності між положеннями різних законодавчо-нормативних актів. Їх доцільно усувати за належного вибору одного з варіантів фіскальної децентралізації (деволюції, делегування чи деконцентрації).

6. Законодавчо внормований чіткий поділ бюджетних повноважень органів влади різних рівнів з погляду відповідальності за надання суспільних послуг може стати основою для запровадження власного та делегованого фондів у складі місцевих бюджетів. Такий захід дасть змогу конкретизувати обсяг прав і обов'язків, а також міру відповідальності органів місцевого самоврядування з метою подальшої оцінки дієвості механізму фіскальної децентралізації.

На підставі розглянутих питань у подальшому наукові пошуки доцільно зосередити в площині доопрацювання, взаємоузгодження різних законодавчо-нормативних документів із питань фінансового забезпечення органів влади різних рівнів, а також прикладних розрахунків критеріїв результативності політики фіскальної децентралізації.

Список використаних джерел

1. Про Стратегію сталого розвитку “Україна–2020” : указ Президента України від 12.01.2015 № 5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
2. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року : постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.
3. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/333-2014%D1%80>.
4. Волохова І. С. Проблеми розподілу видаткових повноважень між рівнями влади в Україні / І. С. Волохова // Економіка України. — 2013. — № 8. — С. 55—63.
5. Германова О. Механізми децентралізації. Уряд планує змінити модель міжбюджетних відносин з регіонами / О. Германова // Вісник Міністерства доходів і зборів України. — 2014. — № 33. — С. 42—43.

6. Зварич О. В. Зміни казначейського обслуговування в умовах фіскальної децентралізації бюджетних повноважень / О. В. Зварич // *Фінанси України*. — 2015. — № 2. — С. 39—71.
7. Луніна І. О. Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформ / І. О. Луніна // *Економіка України*. — 2014. — № 11. — С. 61—75.
8. Малиняк Б. С. Детінізація місцевих фінансів як передумова бюджетної децентралізації в Україні / Б. С. Малиняк // *Фінанси України*. — 2015. — № 5. — С. 69—80.
9. Мних М. В. Бюджетна децентралізація та участь громадськості, а також депутатів місцевих рад в бюджетному процесі при формуванні місцевих бюджетів / М. В. Мних // *Ефективна економіка*. — 2014. — № 11 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3571>.
10. Тарангул А. Л. Особливості формування міжбюджетних фінансових потоків в умовах запровадження в Україні бюджетної децентралізації / А. Л. Тарангул, Т. А. Коляда // *Фінанси України*. — 2015. — № 3. — С. 30—44.
11. Kee J. E. Fiscal Decentralization: Theory As Reform / J. E. Kee // *The George Washington University* — 34 p. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.gwu.edu/~clai/working_papers/James%20Kee%20Fiscal%20Decentralization%20paper%202003.pdf.
12. Musgrave R. A. Approaches to a Fiscal Theory of Political Federalism / R. A. Musgrave // *Public Finances: Needs, Sources, and Utilization*. — Princeton, NJ: Princeton University Press. — 1961. — P. 97—134.
13. Oates W. E. Fiscal Decentralization and Economic Development / W. E. Oates // *National Tax Journal*. — 1993. — № 46 (2). — P. 237—243.
14. Tanzi V. Fiscal Federalism and Decentralization: A Review of Some Efficiency and Macroeconomic Aspects / V. Tanzi // *The World Bank Research Observer*. — 1995. — P. 295—316.
15. Tiebout Ch. M. A Pure Theory of Local Expenditures / Ch. M. Tiebout // *Journal of Political Economy*. — Vol. 64. — № 5. — 1956. — October. — P. 416—424.
16. Decentralization: A Sampling Of Definitions (Working paper prepared in connection with the Joint UNDP-Government of Germany evaluation of the UNDP role in decentralization and local governance). — 1999. — October. — 37 p. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://web.undp.org/evaluation/documents/decentralization_working_report.PDF.
17. What is Decentralization? // World Bank [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ciesin.org/decentralization/English/General/Different_forms.html.
18. Сторонянська І. З. Фінансова спроможність регіонів у контексті бюджетно-податкової децентралізації / І. З. Сторонянська, А. Я. Бенюк // *Фінанси України*. — 2015. — № 6. — С. 44—57.
19. Податкова система України : підручник / [В. М. Федосов, В. М. Опарін, Г. О. П'ятаченко та ін.]; за ред. В. М. Федосова. — К. : Либідь, 1994. — 464 с.
20. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К. ; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2007. — 1736 с.
21. Фінанси : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. — К. : Знання, 2008. — 611 с.
22. Лободіна З. Трансформація видатків місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації / З. Лободіна // *Світ фінансів*. — 2015. — Вип. 1. — С. 69—82.
23. Луніна І. Декларації та реалії бюджетної децентралізації, або Якими насправді є фінансові повноваження місцевої влади / І. Луніна, Д. Серебрянська // *Дзеркало тижня*. — 2015. — № 43. — 14 листоп. — С. 8.
24. Михайленко С. Сучасні проблеми та пріоритетні напрями формування видатків місцевих бюджетів / С. Михайленко, В. Зубріліна // *Світ фінансів*. — 2015. — Вип. 4. — С. 65—75.
25. Деякі питання регулювання міжбюджетних відносин : постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2016 № 15. — Урядовий кур'єр. — 2016. — № 13. — 22 січня. — С. 29.

26. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/paran1394#n1394>.
27. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
28. Конституція : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/paran4337#n4337>.
29. Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам : постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 № 6 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/6-2015-%D0%BF>.
30. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування : закон України від 15.07.1997 № 452/97-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/452/97-%D0%B2%D1%80>.
31. Кравченко В. І. Фінанси місцевих органів влади України: Основи теорії та практики / В. І. Кравченко. — К. : НДФІ, 1997. — 276 с.

References

1. Prezy`dent Ukrayiny`. (2015). *Pro Stratehiyu staloho rozvy`tku "Ukrayina – 2020"* [On the strategy of sustainable development "Ukraine 2020"] (Decree № 5, January 12). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> [in Ukrainian].
2. Kabinet Ministriv Ukrayiny`. (2014). *Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi stratehiyi rehional`noho rozvy`tku na period do 2020 roku* [On approval of the State Strategy of Regional Development 2020] (Resolution № 385, August 6). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF> [in Ukrainian].
3. Kabinet Ministriv Ukrayiny`. (2014). *Pro sxvalennya Konceptiyi reformuvannya miscevoho samovryaduvannya ta tery`torial`noyi orhanizaciyi vlady` v Ukrayini* [On approval of the Concept of reforming the local self-government and territorial organization of power in Ukraine] (Orders № 333-p, April 1). Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/333-2014%D1%80> [in Ukrainian].
4. Voloxova, I. S. (2013). Problemy` rozpodilu vy`datkovy`x povnovazhen` mizh rivnyamy` vlady` v Ukrayini [Problems distribution of expenditure responsibilities between levels of government in Ukraine]. *Ekonomika Ukrayiny`* [Ukraine economy], 8, 55—63 [in Ukrainian].
5. Hermanova, O. (2014). Mexanizmy` decentralizaciyi. Uryad planuye zminy`ty` model` mizhbyudzhethny`x vidnosy`n z rehionamy` [Mechanisms of decentralization. The government plans to change the model of intergovernmental relations with regions]. *Visny`k Ministerstva doxodiv i zboriv* [Bulletin of the Ministry of income and fees], 33, 42—43 [in Ukrainian].
6. Zvary`ch, O. V. (2015). Zminy` kaznachejs` koho obsluhovuvannya v umovax fiskal`noyi decentralizaciyi byudzhethny`x povnovazhen` [Changes treasury services in terms of fiscal decentralization of budgetary authority]. *Finansy` Ukrayiny`* [Finance of Ukraine], 2, 39—71 [in Ukrainian].
7. Lunina, I. O. (2014). Byudzhethna decentralizaciya: cili ta napryamy` reform [Fiscal decentralization : the goals and directions of reforms]. *Ekonomika Ukrayiny`* [Ukraine economy], 11, 61—75 [in Ukrainian].
8. Maly`nyak, B. S. (2015). Detinizaciya miscevy`x finansiv yak peredumova byudzhethnoyi decentralizaciyi v Ukrayini [De-shadowing local finance as a prerequisite for fiscal decentralization in Ukraine]. *Finansy` Ukrayiny`* [Finance of Ukraine], 5, 69—80 [in Ukrainian].
9. Mny`x, M. V. (2014). Byudzhethna decentralizaciya ta uchast` hromads`kosti, a takozh deputativ miscevy`x rad v byudzhethnomu procesi pry`formuvanni miscevy`x byudzhethiv [Fiscal decentralization and public participation and local councils in the budget process in the formation of local budgets]. *Efekty`vna ekonomika* [Efficient economy], 11. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3571> [in Ukrainian].
10. Taranhul, L. L. (2015). Osobly`vosti formuvannya mizhbyudzhethny`x finansovy`x potokiv v umovax zaprovadzhennya v Ukrayini byudzhethnoyi decentralizaciyi [Features of

formation of intergovernmental financial flows in terms of introduction in Ukraine of fiscal decentralization]. *Finansy` Ukrayiny`* [Finance of Ukraine], 3, 30—44 [in Ukrainian].

11. Kee, J. E. (n. d.). *Fiscal Decentralization: Theory As Reform*. Retrieved from http://www.gwu.edu/~clai/working_papers/James%20Kee%20Fiscal%20Decentralization%20paper%202003.pdf.

12. Musgrave, R. A. (1961). Approaches to a Fiscal Theory of Political Federalism. *Public Finances: Needs, Sources, and Utilization*, 97—134. — Princeton, NJ: Princeton University Press.

13. Oates W. E. (1993). Fiscal Decentralization and Economic Development. *National Tax Journal*, 46 (2), 237—243.

14. Tanzi, V. (1995). Fiscal Federalism and Decentralization: A Review of Some Efficiency and Macroeconomic Aspects. *The World Bank Research Observer*, 295—316.

15. Tiebout Ch. M. A. (1956). Pure Theory of Local Expenditures. *Journal of Political Economy*, 64, 5, 416—424.

16. Joint UNDP-Government of Germany. (1999). *Decentralization: A Sampling Of Definitions* (Working paper prepared in connection with the evaluation of the UNDP role in decentralization and local governance, October). Retrieved from http://web.undp.org/evaluation/documents/decentralization_working_report.PDF.

17. World Bank. (n. d.). *What is Decentralization?* Retrieved from http://www.ciesin.org/decentralization/English/General/Different_forms.html.

18. Storonyans`ka, I. Z., Benovs`ka, L. Ya. (2015). Finansova spromozhnist` rehioniv u konteksti byudzhetno-podatkovoyi decentralizaciyi [The financial capacity of regions in the context of fiscal decentralization]. *Finansy` Ukrayiny`* [Finance of Ukraine], 6, 44—57 [in Ukrainian].

19. Fedosov, V. M. (Editor) (1994). *Podatkova sy`stema Ukrayiny` : pidruchny`k* [The tax system of Ukraine: tutorial]. — Ky`yiv: Ly`bid` [in Ukrainian].

20. Busel, V. T. (compiler and editor) (2007). *Vely`ky`j tлумachny`j slovny`k suchasnoyi ukrayins`koyi movy`* [Great Dictionary of Modern Ukrainian]. — Ky`yiv: Irpin` : VTF “Perun” [in Ukrainian].

21. Yuriy, S. I., Fedosov, V. M. (editors). (2008). *Finansy` : pidruchny`k* [Finance: tutorial]. — Ky`yiv: Znannya [in Ukrainian].

22. Lobodina, Z. (2015). Transformaciya vy`datkiv miscevy`x byudzhetiv u konteksti byudzhetnoyi decentralizaciyi [The transformation of local spending in the context of fiscal decentralization]. *Svit finansiv* [World Finance], 1, 69—82 [in Ukrainian].

23. Lunina I., Serebryans`ka D. (2015). Deklaraciyi ta realiyi byudzhetnoyi decentralizaciyi, abo Yaky`my` naspravdi ye finansovi povnovazhennya miscevoyi vlady` [Declaration and the realities of fiscal decentralization, or who actually have the financial power of local authorities]. *Dzerkalo ty`zhnya* [Mirror of the week], 43, 8 [in Ukrainian].

24. My`xajlenko S., Zubrilina. (2015). Suchasni problemy` ta priory`tetni napryamky` formuvannya vy`datkiv miscevy`x byudzhetiv [Modern challenges and priorities of forming local budget expenditures]. *Svit finansiv* [World Finance], 4, 65—75 [in Ukrainian].

25. Kabinet Ministriv Ukrayiny`. (2016). Deyakipy` tannya rehulyuvannya mizhbyudzhetny`x vidnosy`n [Some regulation of intergovernmental relations] (Decree № 15, January). *Uryadovy`j kur`yer* [Governmental courier], 13, 29 [in Ukrainian].

26. Verxovna Rada Ukrayiny`. (2010). *Byudzhetny`j kodeks Ukrayiny`* [Budget Code of Ukraine] (Law № 2456-VI, July 8). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/paran1394#n1394> [in Ukrainian].

27. Verxovna Rada Ukrayiny`. (1997). *Pro misceve samovryaduvannya v Ukrayini* [On local government in Ukraine] (Law № 280/97-VR, May 21). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр> [in Ukrainian].

28. Verxovna Rada Ukrayiny`. (1996). *Konsty`tuciya Ukrayiny`* [Constitution of Ukraine] (Law № 254к/96-VR, June 28). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/paran4337#n4337> [in Ukrainian].

29. Kabinet Ministriv Ukrayiny`. (2015). *Deyaki py`tannya nadannya osvith`oyi subvenciyi z derzhavnogo byudzhetu miscevy`m byudzhetam* [Some questions to provide educational grants from the state budget to local budgets] (Decree № 6, January 14). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/6-2015-%D0%BF> [in Ukrainian].

30. Verhovna Rada Ukrayiny`. (1997). *Pro raty`fikaciyu Yevropejs`koyi xartiyi miscevoho samovryaduvannya* [On ratification of the European Charter of Local Self-Government] (Law № 452/97-VR, July 15). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/452/97-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].

31. Kravchenko, V. I. (1997). *Finansy` miscevy`x orhaniv vlady` Ukrayiny` : Osnovy` teorii ta prakty`ky`* [Finance local authorities Ukraine : Fundamentals of Theory and Practice]. Ky`yiv: NDFI [in Ukrainian].